

Utilization of recreational opportunities spectrum's method in planning touristic recreation

Turistik rekreasyon planlamasında rekreasyonel fırsat dağılımı yönteminin kullanımı

Meryem Akoğlan Kozak¹
Taki Can Metin²

Abstract

A variety of traditional methods are used in planning recreational activities for touristic purposes. Dimensions such as accessibility, health, social structure (local people) and quality perceptions are taken into consideration in these methods known as traditional. But in recent years for this purpose, Recreational Opportunities Spectrum (ROS) method has been used for micro and macro scale spatial plan. ROS method is a behavioral approach which has been developed for area administrators in order to assist them in planning and to ensure the diversity of recreational opportunities. Besides, this method is also used as a tool for the control of conflicts in the planning area. Beyond making generalizations for carrying out recreational activities, ROS approach is also important as a method that helps to determine people's desires for activities. This method is applied in two stages: a) area mapping, b) determining the level of user satisfaction. In this study, recommendations are made for planning touristic recreation areas by assessing the examples of the use of this method in the World and Turkey.

Özet

Turistik amaçlı rekreasyon aktivitelerinin planlanmasında çeşitli geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. Geleneksel olarak bilinen bu yöntemlerde; erişebilirlik, sağlık, sosyal yapı (yerel halk) ve kalite algısı gibi boyutlar dikkate alınmaktadır. Ancak son yıllarda bu amaçla, makro ve mikro ölçekli mekânsal planlarda Rekreasyonel Fırsat Dağılımı (RFD) yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. RFD yöntemi, halka açık alanlarda rekreasyonel fırsatların çeşitliliğini sağlamak ve planlamada yardımcı olmak amacıyla alan yöneticileri için geliştirilmiş davranışsal bir yaklaşımdır. Ayrıca, bu yöntem alan planlamasında çatışmaların kontrolünü sağlayan bir araç olarak da kullanılmaktadır. RFD yaklaşımı, rekreasyonel aktivitelerin yapılması için gerçekleştirilen genellemelerin daha ötesinde, insanların arzuladığı aktivitelerin kesin olarak tespit edilmesini sağlayan bir yöntem olarak önemlidir. Bu yöntem iki aşamalı olarak uygulanmaktadır: Alanı haritalandırma ve kullanıcı memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi. Çalışmada yöntemin Dünyada ve Türkiye'deki kullanım örnekleri üzerinden bir değerlendirme yapılarak, turistik rekreasyon alanlarının planlaması için öneriler geliştirilmiştir.

¹Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Business Administration, Hospitality Management, mkozak@anadolu.edu.tr

²Res. Ass. (MA), Anadolu University, Graduate School of Social Science, Tourism Management, takicanmetin@anadolu.edu.tr

Keywords: Recreational opportunities spectrum, Touristic recreation planning, Outdoor recreation, Protection areas. **Anahtar Kelimeler:** Rekreasyonel fırsat dağılımı, Turistik rekreasyon planlaması, Açık alan rekreasyonu, Koruma alanları.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Turizmde ve aktif katılım gerektiren açık alan rekreasyon faaliyetleri için koruma ve kullanım arasındaki dengenin kurulabilmesi, ancak doğru bir planlama ile mümkündür. Çevre ve birey sağlığının korunması boyutunun yanı sıra, macera ve eğlencenin birbirine uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi, turistik rekreasyon faaliyetlerinin temel hedefidir (Brabyn ve Sutton, 2013). Bu nedenle, turizm ve rekreasyon faaliyetleri kapsamında düzenlenen alan planlamalarında gerek turistik yapının korunması, gerekse kent dokusu yanında katılımcı ya da kullanıcılar da son derece önemlidir. Bu süreçte kentlerin farklı doğal ve sosyal-kültürel yapısındaki farklılıkların dikkate alınması gerekir. Dolayısıyla, yapılacak turistik rekreasyon planlama çalışmalarında da kentin genel özellikleri, rekreasyon talep ve gereksinimleri ile rekreasyon potansiyelinin ortaya konması gerekmektedir. Bu faktörlerin kullanıldığı bir alanın rekreasyonel potansiyelin belirlenmesi için geliştirilen çok sayıda yöntem vardır. Örneğin, Türkiye’de bu amaçla kullanılan “Çeşitlilik Değer Analizi” (V-Wert) yöntemi (Kimstad, 1967) ve daha sonra Buchwald ve diğerleri (1973) tarafından uygulanan ve bazı değişiklikler yapılarak Gülez (1979) tarafından “Açık hava Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması” için geliştirilen değerlendirme yöntemleri bulunmaktadır (Akt: Şimşek ve Korkut 2009).

Gülez (1990) çalışmasında ülkemiz koşullarına uygun olarak geliştirdiği, orman içi rekreasyon alanının açık hava potansiyelinin kolaylıkla saptanmasına olanak veren hızlı ve güvenilir bu yöntem ülkemizdeki birçok rekreasyon alanını planlanmasında (Sarıgöl, Tekirdağ, Konya vb.) kullanılmıştır. Peyzaj düzenleme amacıyla geliştirilmiş olan bu yöntemde, oldukça pratik bir hesaplama şekli getirmekte basit bir matematik formülle ifade edilmektedir. Planlama ve yönetim uygulamalarında halkın katılımının da sağlanmasının önemli olduğu belirtilen yöntemde; işlevsel, estetik ve yönetsel yeni yaklaşımların en kısa sürede oluşturulması ve uygulamaya konması da önerilmektedir (Akten ve Akten 2011). Yine Serçeme Vadisi örneğiyle yapılan havza yönetimi planlarıyla rekreasyon alanlarının belirlendiği bir çalışmada (Yılmaz, 2004), vadinin koruma kullanma dengesi korunarak turizme açılmasında halkın katılımı ve bilinçli olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Dünya ölçeğinde ise gerekli doğal ve peyzaj faktörleri yanında, halkın ve tüketicilerin (turistlerin) katılımını da öneren kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Bu amaçla geliştirilmiş yöntemlerden biri olan Rekreasyonel Fırsat Dağılım Yöntemi (Recreational Opportunity Spectrum),

ilk olarak Driver ve Brown (1978) tarafından ortaya çıkarılmış, ancak Clark ve Stankey (1979)'ın geliştirdiği son şekliyle benimsenmiştir. 1980'de Amerika Birleşik Devletleri Orman Hizmetlerinin tarafından planlama ve yönetim şekli olarak kullanılmaya başlanan Rekreasyonel Fırsat Dağılımı (RFD), yöneticilere ve plancılara envanter oluşturmaya, hedef yönetim standartları belirlemeye, alternatif yönetim faaliyetleri arasında karar vermeye, çoklu kullanım için rekreasyon kaynaklarının planlanmasında daha geniş bir içerik sağlamaya yardım etmek için tüketici ve katılımcıların fikrine de yer veren bir rekreasyon planlama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, rekreasyonel planlamada, tüm paydaş öngörülerine yer veren ve turistik rekreasyon alanlarında başarıyla uygulanmış olan Rekreasyonel Fırsat Dağılım Yönteminin (RFD) Türkiye'de ve dünyadaki uygulamaları üzerinden örneklenerek, turistik rekreasyon planlayıcılarına yol göstermeye çalışılacaktır.

Rekreasyonel fırsat dağılımı (RFD) yöntemi

Rekreasyonel Fırsat Dağılımı yöntemi (RFD) halka açık alanlarda rekreasyonel fırsatların çeşitliliğini sağlamak ve planlamada yardımcı olmak amacıyla alan yöneticileri için geliştirilmiş davranışsal bir yaklaşımdır (Bureau of Land Management, 2012). Ayrıca, bu yöntem alan planlamasında çatışmaların kontrolünü sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır (Ankre ve Emmelin, 2006). RFD yaklaşımı, rekreasyonel aktivitelerin yapılması için gerçekleştirilen genellemelerin daha ötesinde, insanların arzuladığı aktivitelerin kesin olarak tespit edilmesini sağlar (Driver, 1987). Bu yöntemle, korunan alanlarda insanları yönlendiren ve deneyim ihtiyaçlarının tatminine yönelik rekreasyonel çeşitliliğini artırma ile alanın korunması arasındaki dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. Yöntem, özellikle insanların arzuladıkları deneyimlerin gerçekleştirilmesi için büyük fırsatlar yaratmaktadır (Ankre ve Emmelin, 2006). RFD aynı zamanda, destinasyonun rekreasyon plancıları için tek bir etkinliği içeren rekreasyon imkanlarıyla yönetimsel seçenekleri genişletmek için daha fazla seçenek ya da araç da hazırlamayı kolaylaştırmaktadır (Pierskalla, Sinischalchi, Selin ve Fosbender; 2007).

RFD ile rekreasyon etkinlikleri, sosyal, fiziksel, biyolojik ve yönetimsel düzenlemeler ile insanların tercihleri bir araya getirilerek düzenlenmektedir (Bureau of Land Management, 2012). RFD, hedef bölgenin belirli alanlara ayrıldıktan sonra her alanın farklı rekreasyonel çeşitlilikle nitelendirilmesine çalışır ve RFD'nin temelinde ürün çeşitlendirme yatmaktadır (Ankre ve Emmelin, 2006). Özetle, RFD yöntemi, farklı topluluklara geniş bir rekreasyon aktivitesi çeşitliliği sağlamak ve tanımlamak için yöneticilere fırsatlar sunan bir alan planlama aracıdır. Tüketicilerin tercihlerine odaklanarak planlamanın gerçekleştirilmesine odaklanan RFD yönteminin temel amacı, doğal

alanların niteliklerine göre şekillenen rekreasyonel talebini karşılamak ve alanda çekicilik oluşturmak için davranışsal bir temel oluşturmaktır (Stankey, McCool, Clark, ve Brown; 1999).

RFD'nin kullanılması için belirli bir görev serisi yoktur. Buna karşın, Walsteen (Akt: Ankre ve Emmelin, 2006) RFD uygulanacak bölgede sunulacak olanakların kim için ne ve nerelerde sorularının hedefler çerçevesinde net olarak ortaya konulmasını vurgulamıştır. Çevre ve insan tercihlerinin bir arada ve dengeli bir biçimde yürütülmesi birçok karmaşık ilişkiyi içermektedir. Bu anlamda yöntemin uygulanacağı alanın içerisinde bu karmaşık ilişkilere çözüm üretecek başka alanlardan da yardım alınabilir. RFD yöntemi, turizm ve rekreasyon için doğal kaynakların yönetimi ve planlanması anlamında da oldukça kullanışlı bir araç olarak görülmektedir (Kaltenborn ve Emmelin, 1993; Shafer ve Inglis, 2000). Bu yöntem, koruma gerektiren alanlarda etkinliklerin sıralanarak; rekreasyon ve turizmle ilgili çeşitliliğin yönetilmesi amacıyla pragmatik bir yaklaşım olarak rehberlik sağlamaktadır (Shafer ve Inglis, 2000).

Akademik çalışmalar

RFD yöntemi ile ilgili literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca, yöntemin farklı yaklaşımlar ile uygulanmasına ve geliştirilmesine yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarla, yöntemin makro ve mikro ölçekte yapılmasına ilişkin eleştirel yaklaşımlar, rekreasyon alanlarındaki yönetsel pratiklerin geliştirilmesine yönelik öneriler ve ziyaretçi algıları ile diğer paydaşların etkisinin artırılması gerektiğine ilişkin yeni yaklaşımlarla RFD yöntemi daha verimli hale getirilmeye çalışılmıştır.

RFD yönteminin mikro ölçekler için daha verimli bir araç olacağına ilişkin ilk çalışmalardan biri Parkin, Batt, Waring, Smith ve Phillips'in (2000) Güney Doğu Queensland için gerçekleştirilecek projenin planlanması ve yönetiminin Mikro-RFD yaklaşımıyla yapılmasına ilişkin çalışmadır. Bu çalışma sonuçları itibarıyla; alan kullanımı kararlarında açık alan rekreasyonu etkinliklerinin daha net bir biçimde bütünleştirilmesi, bölgesel düzeyde açık alan rekreasyon kalitesini artırmak, rekreasyon aktivitesi çeşitliliğini artırmak ve yerel yönetim rekreasyon hizmetleri için verimli ve kullanışlı bilgiler üretmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer çalışma, Kalternborn'un (1999) Kuzey kutup bölgesinde bulunan Norveç'in Svalbard adasında ki turizm hareketliliği içerisinde kullanıcıların rekreasyonel etkinliklerdeki memnuniyet düzeylerini belirlemek ve rekreasyon planlaması için geniş ölçekte belirlenen yönetsel tercihleri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmadır. Çalışmada, RFD yöntemiyle elde edilen haritalardaki bölgelerde 418 kişiye anket uygulaması yolu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, ziyaretçilerin rekreasyonel etkinliklerdeki memnuniyet düzeyi belirlenmiş ve makro ölçekte düzenlenmesi gereken alanlar teşhis edilmiştir. Diğer

çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada, kültür faktörünün belirli bir alandaki rekreasyonel etkinliklere katılımı etkilediği görülmüştür. Bir diğer önemli sonuç ise RFD temelli rekreasyon planlamalarının geniş ölçekli alanlarda mikro ölçekli alanlara göre daha farklı tercihler göstereceğidir. Bu yüzden, daha küçük alanlar için çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Rekreasyon alanlarında yapılan imar planlarında koruma ve ziyaretçi algısında kaliteyi daha üst konuma taşımak oldukça önemlidir. Nitekim, Ankre ve Emmelin (2006) hem yerel yönetimlerin planladığı diğer alanlar ve kaynakların kullanımını hem de rekreasyon ve turizmin düzensiz gelişmesi ile başa çıkmak için imar uyum zorluklarının planlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Ankre ve Emmelin bu kapsamda RFD yöntemi açıklayarak; imar potansiyeli ve alanlar tespit edilerek olası çıkar çatışmaları öngörülmüştür. Böylece, RFD'nin fırsatların turizm ve rekreasyon imkanlarının sağlandığı bölgelerde hem çeşitliliği ve kaliteyi artıracığı hem de çevrenin korunması ve çıkar çatışmalarını öngören bir yöntem olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

İlk zamanlar başta peyzaj düzenlemelerinin ön planda olduğu RFD yöntemi, yöntemde verimliliği artırmaya yönelik yapılan çalışmalarla geliştirilerek; ziyaretçilerin istek ve tercihlerine odaklanmanın kaliteyi daha üst sıralara taşıyacağını öne süren yaklaşımlarla desteklenmiştir. Nitekim, Pierskalla ve diğerleri (2007) çalışmasında RFD yöntemini açık alan rekreasyon alanlarındaki ziyaretçilerin isteklerini tam yansıtmaması açısından eleştirerek; yöntemi daha farklı bir şekilde geliştirmiştir. Pierskalla ve diğerlerine (2007) göre eski RFD yöntemi, kullanıcıların (rekreasyonistlerin) zaman ve mekan içerisinde hareket eden mantığı baz alınarak yapılmadığından, haritaların hazırlanma aşaması teknik bir görselliğin ya da dilin ötesinde diğer paydaşların da görüşlerinin değerlendirilmesini de gerektirmektedir. Pierskalla ve diğerleri de (2007) RFD yöntemi ziyaretçi beklentileri ortaya çıkarılması dışında, destinasyon bölgelerindeki isteklerin geniş bir perspektifte ele alınmasını önermektedirler. Benzer biçimde McIntyre, Moore ve Yuan (2008) çevre temelinde sosyal değerlerin oluşmasının temelini anlatan çalışmalarında, açık alan rekreasyon planlaması aşamasında, sosyoloji, psikoloji, teoloji, eğitim, siyaset bilimi, antropoloji vb. disiplinlerin yanısıra, mühendislik uygulamalarına da ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. Bu amaçla, yedi ayrı odak grupla yaptığı çalışmasında sosyal değerlerin saptanmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu gruplar, büyük rekreasyon gruplarından (balık avcıları, avcılar, taşıt kullanan ya da kullanmayan rekreasyonistler, özel ilgi gruplarından (çevre ve turizm sivil toplum örgütleri), turizm operatörlerinden, çiftçilerden oluşmaktadır.

Morse, Hall ve Kruger (2009) RFD yönteminin rekreasyon yöneticilerinin karar alma süreçlerine ilişkin teorik altyapısını içeren çalışmasında, hiyerarşi (*hierarchy theory*) ve yama dinamikleri (*patch dynamics theory*) teorilerinin açık alan rekreasyon yönetimiyle, doğal kaynaklar yönetiminin bütünleştiren bir yapıya kavuşacağından söz etmektedirler. Bu teorilerin RFD yöntemi içerisinde yer

almasıyla, doğal kaynak yönetiminin sosyal ve koruma değerlerini içeren bir bütünleşmiş model olarak ortaya çıkmasını sağlanabilecektir.

Türkiye’de Müderrisoğlu, Yerli, Turan ve Duru (2005) konu ile ilgili çalışmasında, Abant Tabiat Parkı’nın rekreasyonel düzenlemesinde RFD kriterlerinden yararlandığı görülmektedir. Abant Tabiat Parkı’nın RFD standartları üzerinden haritaları hazırlanarak 359 kişiye anket uygulanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye’de RFD ile rekreasyon planlaması, rekreasyon çeşitliliğinin niteliğini ve niceliğini artırılması, sosyal, fiziksel ve yönetsel temelli bireylerin memnuniyet düzeylerini esas alan bir yaklaşımın ortaya çıkarılması ve alandaki kişilerin demografik özellikleri ile rekreasyon tipolojilerinin ortaya konulmasında RFD yönteminden yararlanılabileceği önerilmiştir. Ayrıca, RFD yönteminde kullanılan sembolik dilin daha anlaşılabilir düzeyde ve Türkiye için fiziksel koşullara göre RFD harita sınıflamasının yapılmasının önemi belirtilmiştir. Abant Tabiat Parkı ile ilgili olarak genel memnuniyeti en çok etkileyen faktörlerin; mevsim, grup büyüklüğü, kullanıcıların cinsiyeti, yaşı, gelir düzeyi ve alanda geldikleri yer olduğu tespit edilmiştir. Genel memnuniyet ile ilgili bölüm SERVQUAL ölçeği kullanılarak tespit edilmiş olsa da; günümüzde SERVQUAL gibi ölçeklerin geçerliliği tartışılmaktadır. Nitekim Vargo ve Lush (2004) hizmet kalitesinin ölçümünde artık, SERVQUAL gibi fark analizi (gap analyze) yapılan ölçeklerin hizmet kalitesinin ölçümünde tutarlı sonuçlar vermediğini vurgulamışlardır. Elbette hizmet kalitesi son yıllarda geliştirilen ve fark analizi içermeyen ölçeklerle ölçülebilir. Bu nedenle RFD yönteminde ziyaretçilerin hizmet kalitesine yönelik algılarının ölçülmesinde güncel ölçeklerin kullanılması önem arz etmektedir.

Torbidoni’nin (2011) İspanya’nın Katalonya bölgesinde rekreasyonel deneyim potansiyelinin yönetilmesi amacıyla yaptığı çalışmasında öncelikle, koruma alanının seçiminde dört temel kriter kullandığı görülmektedir. Bunlar; Natura 2000’de belirlenen koruma bölgesinin statüsüne ilişkin kimlik bilgileri, koruma alanlarının RFD yöntemi aracılığı ile fiziksel, sosyal ve yönetsel düzenlemelerin yapılmış olmasıdır. Çalışma, koruma alanlarındaki rekreasyonel faaliyetlerin planlamasında RFD yönteminin kullanılmış olmasını bir kriter olarak ileri sürmesi açısından önemlidir.

Sonraki dönemlerde RFD yöntemi baz alınarak geliştirilen farklı fırsat değerlendirme yöntemleri de denemeye başlanmıştır. Nitekim, Xiao, Jia ve Jiang (2012) çalışmalarında, Pekin bölgesinin banliyölerindeki ziyaretçilerin rekreasyonel taleplerinin ve rekreasyonel aktivitelerin çevresel etkilerinin kontrolünü sağlamak için RFD yöntemi esas alınarak geliştirilen Orman Rekreasyonu Fırsat Dağılımı (FROS) yöntemini ortaya koymuşlardır. Bu yeni yöntemi geliştirirken klasik ROS alt kavramları ve sonradan geliştirilen Su Rekreasyonu Fırsat Dağılımı (WROS) yöntemindeki alt kavramlarındaki üç temel kriter olan biyofiziksel, sosyal ve yönetsel kriterler göz önüne alınmıştır. ORFD yönteminde diğer klasik RFD yöntemine göre coğrafi bilgi sisteminden

elde edilen rekreasyonel alan ile ilgili harita verilerindeki sınıflamalar farklılık göstermektedir. Aynı yıl yapılan bir başka araştırmada yine RFD kapsamındaki çeşitlendirme çalışmalarının devam ettiği dikkat çekmektedir. Liu, Luo ve Li (2012) RFD'nin bir benzeri olarak Butler ve Waldbrook (1991) tarafından oluşturulan Turizm Fırsat Dağılımı (TOS) yöntemi ve RFD yöntemlerinin gruplamalarının kullanıldığı çalışmada, İsveç'in makro ölçekte nüfus yoğunluk alanları ve rekreasyonel fırsat alanları belirlenmiştir.

Son yıllarda bu yöntemle yapılan planlamalarda (Oishi, 2013), alanın yol haritalanması ve müşteri beklentilerinin dikkate alındığı görülmektedir. Bu çalışmanın sonunda ziyaretçi tercihleri arasındaki uyumsuzlukların giderilmesinin önemli bir yönetsel yaklaşım gerektirdiği vurgulanmıştır. Ayrıca, RFD yöntemi konusunda yapılacak yapısal tartışmalara fiziksel ve biyofiziksel bilgilerin entegre edilmesiyle daha verimli bir plan oluşturabileceği ileri sürülmüştür. Beeco ve Brown (2013) ise RFD yaklaşımını makro ölçekte bir alan planlamasında uygulamış ve rekreasyonel planlamanın uzaysal ya da mekânsal özel aktivitelere uygunluğundan çok, fırsatları ortaya çıkardığı eleştirisinde bulunmuşlardır (Gabriel, 2006; Akt: Beeco ve Brown, 2013). Ayrıca, çalışmada mikro seviyede yapılacak çalışmaların rekreasyonel fırsatların dışında, özel aktivite alanları ve ziyaretçi beklentilerini de belirlenmesinin önemli olacağı ifade edilmiştir.

Yöntemin uygulanması

Stankey, kabul edilebilir değişim yaklaşımının sınırları olarak bir sistem tanımı yapmıştır. Bu sistem, rekreasyon amaçlı kullanımı sağlanan alanlarda daha spesifik yönetsel hedefler, normlar ve standartlar geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kabul edilebilir değişiklikler, RFD prosedürlerini baz alarak, rekreasyon fırsatlarını çevreyi geliştirecek biçimde sınırlayan, RFD'nin operasyonel uygulanması olarak görülebilir. RFD kavramı bölge içinde rekreasyonel envanteri ve rekreasyonel çeşitliliği ortaya koyarken, kabul edilebilir değişim yaklaşımının kapsamı, anket verileri üzerinden sosyal, yönetsel ve fiziksel koşulların standartlarının geliştirilmesini temel almaktadır (Krumpe ve Mccool, 1998). Yöntem, diğer alanlarda olduğu gibi turistik rekreasyonel planlamalarda da iki aşamalı olarak uygulanabilir. Birinci aşama; coğrafi bilgi sistemleri kullanarak elde edilecek harita verileri ve bu haritaların turistik rekreasyon için ön görülen sosyal, fiziksel ve yönetsel kriterler esas alınarak işaretlenmesi ve çakıştırılması ile elde edilecek yeni haritaların ikinci aşama için hazırlanmasını içermektedir. İkinci aşamada ise birinci aşamada elde edilen haritaları gösteren bölgelerde turistik rekreasyon alanı kullanıcılarının memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için gerçekleştirilecek mülakat ya da anket uygulamasına yer verilmektedir.

Alanı haritalandırma

Bir önceki aşamada anlatıldığı üzere RFD yönteminde ilk aşama, hangi destinasyonda, hangi alanda, hangi etkinliklerin, ne zaman yapılmasına ilişkin sorulara yanıt veren bir haritanın oluşturulmasıdır. Bu haritalarla, rekreasyon alanları, turistik destinasyon haritası üzerinde rekreasyon etkinliklerinin niteliği ve yerini gösterecek; çemberler, oklar, çizgiler gibi çok çeşitli semboller kullanılmak suretiyle belirlenebilecektir (Pierskalla vd., 2007).

Haritaların oluşturulması, bölge için belirlenen bazı kriterlere göre hazırlanan haritaların coğrafi bilgi sistemleri ve çizim programları vasıtasıyla karşılaştırılması sonucunda sağlanır. Burada; rekreasyonel deneyim karakteristikleri, faaliyet tipleri, insan varlığı, konum karakteristikleri, sosyal konum, uzaklık, yönetsel konum vb. kriterler kullanılır (Müderrişoğlu vd., 2005). Daha sonra her bir kriter için oluşturulacak haritalarda destinasyonun; primitif, yarı primitif, motorize olmayan yarı primitif, motorize olan, yolu olan doğal, kırsal ve kentsel öğeleri oluşturan altı fiziksel özelliği dikkate alınarak (Müderrişoğlu vd., 2005); rekreasyon alanı işaretlenmelidir. Son olarak ortaya çıkan haritalar aynı fiziksel özellikleri içerecek şekilde gruplandırılır. Gruplandırılan bu haritalar birbirleriyle karşılaştırılarak; alan içerisinde yer alan hem kırsal hem de kentsel alanların kesiştikleri noktaların tespitini sağlayan altı adet harita elde edilir. Bu haritalar aynı zamanda bölge için belirlenen kriterlerin kesiştiği ya da yoğunlaştığı alanları net olarak gösterdiğinden, bölge ile ilgili tüm planlamalarda (örneğin; turistik rekreasyon veya peyzaj gibi) kullanılabilir.

Kullanıcı memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi

Yöntemin gerçekleştirilmesi için gerekli veriler, alan çalışması ve alandaki rekreasyonel kullanıcı gruplarından anket ya da mülakat yoluyla doğrudan sağlanmaktadır. Anket ya da mülakat soruları, RFD'inin temel yapısına uygun olmalıdır. Anketlerde; tatminkarlık düzeyleri, beklentiler ve tecrübelerin yanısıra, çevrenin; sosyal, fiziksel ve yönetsel özelliklerine de yer verilmelidir (Kaltenborn ve Emmelin, 1993). Anketler genellikle; demografik özellikler, ziyaretçi grubunun çeşit ve büyüklüğü, alanı kullandıkları süre ve bu süre boyunca kullanıcıların katıldıkları rekreasyon aktiviteleri, alana geliş sıklıkları ve alanı hangi mevsimde kullandıklarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanır.

RFD yönteminin uygulandığı çalışmalara bakıldığında, kalite ve hizmet kalitesinin ölçümüne ilişkin ölçeklerden yararlandığı görülmektedir. Örneğin; Müderrişoğlu ve diğerleri (2005) çalışmalarında ziyaretçilerin rekreasyonel memnuniyetini ve bunu etkileyen kriterleri belirlemek için Parasurman ve diğerlerinin (1988) müşteri memnuniyetini belirlemede kullandığı SERVQUAL yöntemi ile Mackay ve Crompton'un (1990), rekreasyon alanlarındaki kullanıcı memnuniyetini belirlemede kullandığı REQUAL yönteminden yararlanılmıştır. Bilindiği gibi bu yöntemlerde,

memnuniyet ile beklenti ayrı ayrı ölçmesi gereken değişkenlerdir. Ancak bu yöntem çoğu kez bu iki değişken arasındaki kalite fark analizi (gap analysis) yapılmadan kullanılması yönüyle eleştirilebilir (Vargo ve Lusch, 2004).

Sonuç ve değerlendirme

RFD yönteminin iki aşamasının sonucunda elde edilen çıktılara bakıldığında, RFD'nin planlama ve karar verme süreçlerine önemli katkıları olduğu görülür. Çünkü RFD uygulaması sonrasında birçok soruya cevap bulunmaktadır. Bu cevaplar alan yönetimindeki paydaşlar ve alan yönetimini kullanan resmi kurumlar için oldukça önemlidir. Diğer taraftan, RFD'nin yararları sadece yönetsel kararları içermeyebilir. Aynı zamanda, alan için hazırlanacak planlar için planlamanın ne şekilde yapılacağını ya da yapılacak yeni bir yatırımda, yatırımın envanter tespiti ve büyüklüğünün hesap edilmesini de kolaylaştırabilecektir. RFD'nin çıktıları, yönetimin alan içerisinde vereceği kararları belirlemekte ya da kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu yöntem günümüze kadar peyzaj ve alan yönetimi konusunda duyarlı birçok ülke tarafından resmi kurumlar ve özel işletmelerde uygulanmasına rağmen Türkiye'de özellikle, turistik rekreasyonel planlamada bu uygulamaya pek önem verilmediği söylenebilir.

RFD, her ne kadar mimarlık, mühendislik ve peyzaj gibi disiplinler tarafından geliştirilmiş olsa da yöntemde, ziyaretçi memnuniyetinin ölçümü ve rekreasyon alanlarının turistik amaçlarla pazarlanabileceği göz önüne alındığında, bu yöntem turistik rekreasyonel alanlarının düzenlenmesi için önerilebilir. Nitekim son yıllarda turistik alan planlaması ve haritalama (rota) çalışmalarında coğrafi bilgi sistemlerinden yararlanıldığı görülmektedir (Kutvan ve Kutvan, 2013; Çuhadar, Aydoğan ve Bahar, 2013). Bu amaçla yapılan düzenlemelerde doğal çekicilikler, peyzaj ve kalite yanında özellikle, ziyaretçi beklentilerine önem verildiği de dikkat çekmektedir. Ancak yöntemin turistik rekreasyon planlamasında kullanımında ölçekte yer alan bazı kriterlerin bölgelerin özelliklerine göre yeniden düzenlenmesine önem verilmesi gerekir.

Kaynakça

- Akten, M. ve Akten, S. (2011). *Sürdürülebilir Turizm Kavramı: Sarıgöl Örneği*, I. Ulusal Sarıgöl İlçesi ve Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, 17-19 Şubat, Manisa, 369-377.
- Ankre, R. ve Emmelin, L. (2006). *Planning for Tourism and Outdoor Recreation in the Luleå Archipelago, Sweden*. European Tourism Research Institute, Östersund: Mid-Sweden University
- Beeco, J. A. ve Brown, G. (2013). Integrating space, spatial tools, and spatial analysis into the human dimensions of parks and outdoor recreation. *Applied Geography*, 38, 76-85.
- Brabyn, L. ve Sutton, S. (2013). A population based assessment of the geographical accessibility of outdoor recreation opportunities in New Zealand. *Applied Geography*, 41, 124-131.

- Kozak, M. A., & Metin, T. C. (2014). Turistik rekreasyon planlamasında rekreasyonel fırsat dağılımı yönteminin kullanımı. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 1114-1125. doi: [10.14687/ijhs.v11i1.2877](https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2877)
- Butler, R. W. ve Waldbrook, L. A. (1991). A new planning tool: the tourism opportunity spectrum. *Journal of Tourism Studies*, 2(1), 2-14.
- Clark, R. N. ve Stankey, G.H. (1979). The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research. USDA Forest Service, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station
- Çuhadar, M., Aydoğan, T. ve Bahar, H. (2013). Ege Bölgesi Antik Kentleri İçin Coğrafi Bilgi Sistemi Destekli Turist Rota Planlayıcısı Tasarımı, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 31-39.
- Driver, B. L., ve Brown, P. J. (1978). The opportunity spectrum concept and behavioural information in outdoor recreation resource supply inventories: a rationale. In: Integrated inventories of renewable natural resources: proceedings of the workshop, January 1978, Tucson, Arizona (Edited by HG Lund et al.). USDA Forest Service, General Technical Report, (RM-55), 24-31. Driver, B.L. (1987). The ROS Planning System: Evolution, Basic Concepts, and Research Needed. *Leisure Sciences*, 9(3), 201-212.
- Güleç, S. (1979). *Doğu Karadeniz Kıyı Şeridinde Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi) Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Güleç, S. (1990). Ormaniçi rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi için bir değerlendirme yöntemi. *İÜ Orman Fakültesi Dergisi, Seri A*, 40(2), 132-147.
- Kaltenborn, B.C. ve Emmelin, L. (1993). Tourism in the High North: Management Challenges and Recreation Opportunity Spectrum Planning in Svalbard Norway. *Environmental Management*, 17(1), 41-50.
- Kaltenborn, B.C. (1999). Setting preferences of Arctic tourists: A study of some assumptions in the recreation opportunity spectrum framework from the Svalbard Archipelago. *Norwegian Journal of Geography*, 53(1), 45-55.
- Krumpe, E. ve Mccool, S.F. (1998). Proceedings—Limits of Acceptable Change and related planning processes: progress and future directions. 1997 May 20–22; Missoula, MT. Gen. Tech. Rep. INT-GTR-371, USA
- Kutvan, B. ve Kutvan A. (2013). Turizm Planlamasında Destinasyon Çekiciliklerinin Ölçümü: Bir Yöntem Yaklaşımı. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler İnceleme Dergisi*, 6(11) Yaz, 159-184.
- Liu, M., Luo, X. ve Li, Q. (2012). An Integrated Method Used to Value Recreation Land—a Case Study of Sweden. *Energy Procedia*, 16, 244-251.
- Mcintyre, N., Moore, J. ve Yuan, M. (2008). A Place-Based, Values-Centered Approach to Managing Recreation on Canadian Crown Lands. *Society and Natural Resources*, 21, 657–670.
- Morse, W.C, Hall, T.E. ve Kruger, L.E. (2009). Improving the Integration of Recreation Management with Management of Other Natural Resources by Applying Concepts of Scale from Ecology. *Environmental Management*, 43(2), 369–380.
- Müderrişoğlu, H., Yerli, Ö., Turan, A.A. ve Duru, N. (2005). ROS (Rekreasyonel Fırsat Dağılımı) Yöntemi ile Abant Tabiat Parkı'nda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(4), 397-405.
- Oishi, Y. (2013). Toward the improvement of trail classification in national parks using the recreation opportunity spectrum approach. *Environmental management*, 51(6), 1126-1136.

- Parkin, D., Batt, D., Waring, B., Smith, E. ve Phillips, H. (2000). Providing for a diverse range of outdoor recreation opportunities: a "micro-ROS" approach to planning and management. *Australian Parks and Leisure*, 2(3), 41-47.
- Pierskalla, C.D., Sinischalchi, J.M., Selin, S.W.ve Fosbender J. (2007). Using Events as Mapping Concept that Complement Existing ROS Methods. *Leisure Sciences*, 29(2), 71–89.
- Shafer, C. S. ve Inglis, G. (2000). Influence on Social, Biophysical, and Managerial Conditions on Tourism Experiences Within the Great Barrier Reef World Heritage Area. *Environmental Management*, 26(1), 73-87.
- Stankey, G. H., McCool, S. F., Clark, R. N. ve Brown, P. J. (1999). Institutional and organizational challenges to managing natural resources for recreation: a social learning model. *Leisure studies at the millenium*, 435-450.
- Şimşek, D. S. ve Korkut, A. B. (2009). Kıyı Şeridi Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesinde Bir Yöntem Uygulaması: Tekirdağ Merkez İlçe Örneği. *Journal of Tekirdag Agricultural Faculty*, 6(3), 315-326.
- Torbidoni, E. I. F. (2011). Managing for recreational experience opportunities: The case of hikers in protected areas in Catalonia, Spain. *Environmental Management*, 47(3), 482-496.
- U.S. Department of the Interior, Bureau of Land Management, http://www.blm.gov/pgdata/etc/medialib/blm/id/plans/birds_of_prey_nca/proposed_rmp_feis.Pa.r.11240.File.dat/App15-17.pdf E.T.: 21.04.2012
- Xiao, S., Jia, L. ve Jiang, L. (2012). Forest Recreation Opportunity Spectrum in the Suburban Mountainous Region of Beijing. *Journal of Urban Planning and Development*, 138(4), 335-341.
- Yılmaz, S. (2004). Serçeme Vadisinin Rekreasyonel Kullanım Potansiyelinin Belirlenmesi. *Ekoloji*, 13(51), 1-6.

Extended English Abstract

Purpose

In this study, recommendations are made for planning touristic recreation areas by assessing the examples of the use of Recreational Opportunities Spectrum (ROS) method which successfully being applied in touristic recreation areas, and by taking account into predictions or recommendations of all stakeholders in recreational planning in the World and Turkey.

Literature and implementation

It is only possible to establish a balance between protection and utilization in tourism and open space recreation activities with the right planning. The primary objective of touristic recreation activities is to have a balance between adventure and fun, and protection of environment and health of individuals (Brabyn and Sutton, 2013). For this reason, it is extremely important to protect touristic and urban structure as well as the participants or users in planning areas for tourism and recreation activities. In this process, it must be taken into account that the cities have different natural and socio-cultural environment. Therefore, in planning activities, the city's general characteristics, demands and needs for recreation activities, and the areas recreation potential has to be determined. As a method which is developed for this purpose, Recreational Opportunities Distribution method is a behavioral approach that is developed in order to provide a diversity of recreation opportunities and assist area managers in planning (Bureau of Land Management, 2012). Additionally, this method is used as a tool to control conflicts in area planning process (Ankre and

Emmelin, 2006). Beyond making generalizations, Recreational Opportunities Spectrum approach allows managers to determine the types of recreation activities that people desire precisely (Driver, 1987). With this method, it is intended to ensure a balance between the protection of the area and the satisfaction of needs which is directing people in the protected areas and increasing the diversity of their recreation experiences. The method, particularly, creates huge opportunities for the realization of desired experiences of people (Ankre and Emmelin, 2006). Recreational Opportunities Spectrum method also makes it easier to widen administrative options or tools for recreation planners of destinations which contain a single event (Pierskalla et. al 2007).

In literature, there are many studies related to ROS method. Besides this method have been made significant efforts which aims to investigate different implementations and development of the method. In this studies, in order to make ROS method more efficient, the method has been criticized in macro and micro scale and it has been revealed that to make the method more useful, it is necessary to develop management practices in recreation areas, increase visitor perceptions and impacts of other stakeholders in these processes (Müderrisoğlu et. al., 2005). In recent years, road mapping of the area and customer expectations has been taken into considerations by researchers. As a result of these studies, besides visitor preferences, it has been suggested that it would be important to integrate physical and biophysical data in structural discussion of ROS method usage. The Method is implemented in two-step in planning touristic recreation areas as in other areas. The first phase includes mapping data which is obtained by using geographic information system and preparation of the new map for the second phase which is obtained by matching and marking basis of social, physical and administrative criteria for touristic recreation. In the second phase, user interviews or questionnaires is used to determine the satisfaction level of users in touristic recreation areas where it shows on the map obtained in the first phase (Akten and Akten, 2011). New developed scales alongside using SEVQUAL or REQUAL scales have been used in these area applications (questionnaires). But in the recent days, studies on recreation service quality are carried out without any gap analysis. Collected data through this scale can be used for many different types of analyses such as cluster analysis, factor analysis etc.

Result and assessment

Although this method in planning touristic recreation is nowadays applied by many countries which are sensitive about landscape and land management, it can be said that it is not given much importance by government agencies and private sector in Turkey. ROS has been developed by some disciplines such as architecture, engineering and landscape, but this method can be taken into account as a suggestion for planning touristic recreation areas when measuring visitor satisfaction and promoting recreation area for touristic purposes. As a matter of fact, in recent years, studies (Kutvan and Kutvan, 2013; Çuhadar, Aydoğan and Bahar, 2013) point out that it is given importance to natural attractions, landscape design and quality perception alongside visitor expectations. Some of the scale criteria of ROS method should be redesigned in accordance to regional specifications. Besides, the studies conducted by using this method will ensure the development of the method and its application areas.